

સ્વસ્થ

કિડની ૧૬

કિડનીની પથરીની સારવાર

આ પત્રિકા તમને કિડનીમાંની પથરી માટેની વિવિધ સારવારો અંગે માહિતી આપશે. દરેક પ્રકારની સારવારના લાભ અને ગેરલાભની પણ માહિતી આ પત્રિકા તમને આપશે.

આપણા શરીરમાં મૂત્રતંત્ર ખૂબ વ્યવસ્થિત રીતે મુકાયું છે. તેના ઉપાંગો છે બે કિડની, મૂત્રનલિકાઓ, મૂત્રાશય અને મૂત્રમાર્ગ. આ દરેક ઉપાંગ વડે શરીરમાં રહેલા નકામા પદાર્થોને મૂત્ર વડે બહાર ફેંકવામાં આવે છે.

આ તંત્રનો એક મુખ્ય રોગ છે પથરી, જેમાં ઘણું દર્દ થતું હોય છે. આ રોગ પ્રાચીનકાળથી માનવને થતો આવ્યો છે અને હજારો વર્ષોથી માનવજાત તેનાથી પીડાતી રહી છે. આ રોગ સ્ત્રીઓ કરતાં પુરુષોમાં વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે, જેનું પ્રમાણ લગભગ ૩:૧ નું છે. ચેપ લાગાવાને કારણે થતી પથરીઓનું પ્રમાણ સ્ત્રીઓમાં વધુ હોય છે. મોટા ભાગે તો ૨ થી ૩ મી.મી. જેટલા કદની નાની પથરીઓ તો કોઈ ડોક્ટરની દરમ્યાનગીરી વિના જ શરીરની બહાર ફેંકાઈ જતી હોય છે. જ્યાં પથરી થવાની શક્યતા વધુ હોય તેવા વિસ્તારમાં નિવાસ કરતા વ્યક્તિઓમાંથી ૧૦ થી ૧૫ ટકા વ્યક્તિઓને પથરી થવાનો અનુભવ થતો હોય છે.

પથરી એટલે એવા કેટલાક રસાયણોના ઝીણાં કણોનું (રજકણ) અથવા સ્ફટિકોનું ભેગું થવું જે એકમેક સાથે જોડાઈ જાય છે. આ ઝીણા કણોનો જથ્થો જો મોટો થાય તો રેતીના એક કણના કદથી માંડીને ગોલ્ડની રમતના એક બોલ જેવું કદ પણ બની શકે છે. મૂત્રમાર્ગની રચના એવી છે કે તેમાંથી નાનાં કદના જથ્થામાં ભેગા થયેલા આ કણો બહાર ફેંકાઈ જઈ શકે છે. પરંતુ વધુ મોટા કદના જથ્થાને-જેને આપણે પથરી કહીએ છીએ - તે બહાર ફેંકી શકે તેમ નથી, અને તેને કારણે મૂત્રમાર્ગમાં અવરોધ આવે છે અને મૂત્રનલિકાનું અંદરનું આવરણ પણ કોઈ વાર ઘસારાને લીધે નુકસાન થઈ શકે છે.

સારવારની પદ્ધતિઓ

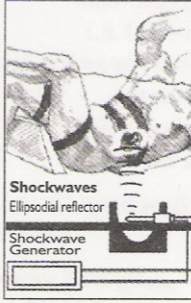
કિડનીની પથરીની સારવાર કરવાની પદ્ધતિઓ વિવિધ છે. આ પથરીના પ્રકાર, કદ અને મૂત્રમાર્ગમાં તેનું સ્થાન જોયા બાદ સારવારની પદ્ધતિનો નિર્ણય લઈ શકાય છે.

૧. એકસ્ટ્રાકોર્પોરિયલ શોક-વેવ લિથોટ્રીપ્સી (ઈ.એસ.ડબલ્યુ.એલ.)

કિડનીની પથરીની સારવારમાં એક મહત્વનું ટેકનોલોજીકલ સોપાન સર કરતી આ પદ્ધતિ છે. લિથોટ્રીપ્ટર નામના એક યંત્રમાંથી શરીરની બહારથી પથરીને શોક-વેવ અપાય છે. આ શોક-વેવ કેવળ કિડનીના પથરને જ કેન્દ્રમાં રાખીને આપ્યા પછી જોવાય છે કે પથરીના મોટા કદને બદલે હવે તેના નાના ટુકડા થઈ ગયા છે કે નહીં. આ નાના કદના પથરીના ટુકડા પછી સહેલાઈથી મૂત્રમાર્ગે જ શરીરની બહાર ફેંકાઈ જઈ શકે છે.

ઈ.એસ.ડબલ્યુ.એલ. પદ્ધતિ પણ જુદી જુદી રીતે થઈ શકતી હોય છે. તે દર્દીને બાથ-ટબમાં પાણી ભર્યું હોય ત્યારે તેમાં બેસાડેલી સ્થિતિમાં રાખીને જૂનાં યંત્રોનો ઉપયોગ શોક-વેવ આપવામાં થાય છે. પરંતુ નવા આવેલાં યંત્રોમાં દર્દીએ માત્ર એક તકિયા ઉપર જ ટેકો દઈને સૂવાનું હોય છે અને તેને શોકવેવ અપાય છે. પથરીનું સ્થાન ક્યાં છે તે નિશ્ચિત રીતે જોવામાં સર્જનને એક્સ-રે અથવા અલ્ટ્રાસાઉન્ડ પરીક્ષણો મદદ કરે છે. મોટા ભાગની ઈ.એસ.ડબલ્યુ.એલ. પ્રક્રિયાઓમાં દર્દીને બેહોશ કરવાનો હોય છે.

સામાન્ય રીતે તો દરદીએ સારવાર લેતી વખતે હોસ્પિટલમાં દાખલ થવાનું હોતું નથી. તે આઉટ-પેશન્ટ તરીકે જ આ સારવાર લઈ શકે છે. પાછા સ્વસ્થ થવામાં બહુ ઓછો સમય લાગે છે અને મોટા ભાગના લોકો પોતાનું રોજીંદું કામકાજ બીજા જ દિવસેથી કરવા લાગે છે. આ સારવારમાં કોઈ વાઢકાપની જરૂર હોતી નથી.

મુશ્કેલીઓ

મોટા ભાગના દર્દીને આ સારવાર પછી પેશાબમાં લોહી જાય છે. શોક-વેવને કારણે પેદુ અથવા પીઠમાં નાની પીડા થવી સામાન્ય છે. આવી ગૂંચવણ ઓછી કરવા માટે ડોક્ટરો એસ્પિરિન કે બીજી કોઈ દવા જે લોહી ગંઠાવાને માટે લેવાતી હોય તેને ટાળવાની સલાહ આપે છે. સારવારના ૫ દિવસ પહેલાં અને પછી પણ આવી દવા ન લેવી એવું તેમનું સુચન છે.

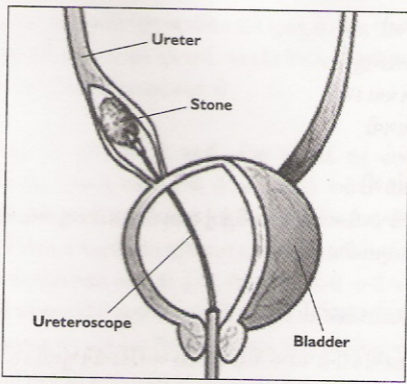
બીજી એક મુશ્કેલી જણાય છે તે એ કે ભુક્કી બનેલી પથરીના ટુકડા જ્યારે મૂત્રમાર્ગે પસાર થવા લાગે ત્યારે ત્યાં ચળ અને થોડી પીડા પણ ઊભી કરી શકે છે. બહુ તકલીફ થાય તેવા કિસ્સામાં ડોક્ટર એક અત્યંત ઝીણી નળી, જેને સ્ટેન્ટ કહે છે, તે મૂત્રમાર્ગે થઈને મૂત્રાશય સુધી મૂકીને આ પથરીઓને સરળતાથી પસાર થવામાં મદદ કરે છે. સંભવ છે કે એક વખત શોકવેવ આપ્યાથી જ પથરીના ઘણા નાના ટુકડાઓ ન થાય તો વધારાની સારવાર જરૂરી બની શકે છે. જો પથરી બહુ મોટા કદની હોય તો ઈ.એસ.ડબલ્યુ.એલ. ની સારવાર તેને માટે યોગ્ય નથી.

તેની પસંદગી

મૂત્રમાર્ગના ઉપલા ભાગમાં થતી મોટી પથરી (૫ મી.મી.થી ૩ સેં.મી.) માટે

૨. યુરેટરોસ્કોપી

આ સારવારમાં મૂત્રમાર્ગમાં એક નાનું ટેલિસ્કોપ નાખીને મૂત્રાશય સુધી પહોંચાડવામાં આવે છે અને ત્યાંથી મૂત્રનલિકા સુધી તે જાય છે જ્યાં પથરી થઈ હોય. એક નાનકડી ટોપલીથી કાઢીને અથવા તેના ટુકડા કરીને આ પથરીનો નિકાલ કરાય છે. આટલું કર્યા પછી એક ઝીણી સીલિકોન નળી યુરેટર્સમાં ૫-૭ દિવસ માટે મૂકી રખાય છે જેથી સોજા ન ચડે. આ સારવાર માટે દર્દીએ એક દિવસ હોસ્પિટલમાં રહેવું પડે છે અને તેને બેહોશ કરીને આ સારવાર લેવાની છે.

મુશકેલીઓ

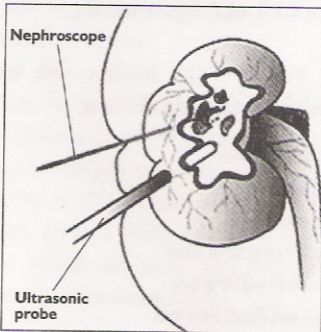
બહુ જવલ્લે મૂત્રનલિકાને નુકશાન પહોંચે છે

તેની પસંદગી

મૂત્રનલિકામાં ઉપર અથવા નીચેના ભાગમાં થતી પથરી માટે

૩. પરક્યુટેનિયસ નેફ્રોલિથોટોમી (પી.સી.એન.)

જ્યારે કિડનીની પથરી ૩ સેં.મી. અથવા ૧ ઈંચથી મોટી હોય ત્યારે પી.સી.એન.ની સારવાર પસંદ કરાય છે. એમાં સર્જન દર્દીની પીઠમાં એક સૂક્ષ્મછિદ્ર કરે છે જેથી સીધે સીધો કિડનીનો સંપર્ક થાય. નેફ્રોસ્કોપ નામના સાધનનો ઉપયોગ કરીને સર્જન આ પથરી શોધી લે છે અને ત્યાંથી હટાવે છે. બહુ મોટા કદની પથરીને માટે શક્તિશાળી પરીક્ષણ યંત્રની જરૂર પડે છે (જેમકે અલ્ટ્રાસોનિક કે ઈલેક્ટ્રોહાઈડ્રોલિક) જેને લીધે પથરીના નાના ટુકડા થઈ જાય. આ સારવાર માટે દર્દીએ હોસ્પિટલમાં ચારેક દિવસ રહેવું પડે છે. સાજા થવાના સમય પૂરતી એક નેફ્રોસ્ટોમી ટ્યુબ કિડનીમાં થોડો સમય મૂકી રાખવાની સલાહ કદાચ તેને મળે.

મુશકેલીઓ

- લોહી નીકળવું
- પેશાબ થયા કરવો
- ચેપ લાગવો

તેની પસંદગી

મોટા કદની પથરી અને એવી પથરી જેનું સ્થાન ઈ.એસ.ડબલ્યુ.એલ.ની સારવાર ઝીલી શકે તેમનહોય, તેને માટે.

૪. ઓપન સ્ટોન સર્જરી

આ સારવારમાં દર્દીની પીઠમાં ચીરો મૂકાય છે અને કિડનીને ખુલ્લી કરાય છે. પછી તેમાંથી પથરી બહાર કાઢી લેવાય છે.

આ સારવારમાં દર્દીએ ઘણાબધા દિવસો સુધી હોસ્પિટલમાં રહેવું પડે છે. પીઠના સ્નાયુઓને કાપ્યા હોવાથી એને સીધા ઉઠવા - બેસવા કે વજન ઉંચકવાની શક્તિ મેળવવા માટે ઘણો આરામ કરવાનો હોય છે.

મુશકેલીઓ

- લોહી વહેવું
- ચેપ
- પેશાબ પર નિયંત્રણ ન રહેવું
- જખમ રૂઝવામાં મુશકેલી

તેની પસંદગી

અત્યંત મોટા કદની પથરી માટે

આટલા મુદ્દા યાદ રાખવા :

- ૩ મી.મી.થી ઓછા કદની પથરી સામાન્ય રીતે તો મૂત્રમાંથી પસાર થતાં પીડા કરતી નથી.
- આજકાલ તો ૮પટકા પથરીની સારવાર સર્જરી વિના થઈ શકે છે.
- વારંવાર પથરી ન થાય તે માટે રોજ પુષ્કળ પાણી પીવું.

ઈન્ડિયા રીનલ ફાઉન્ડેશન દ્વારા પ્રકાશિત નીચે જણાવેલી અન્ય પત્રિકાઓ પણ વાંચો અને વધુ માહિતી મેળવો.

૧. તમારી પસંદગીની ચિકિત્સા
૨. હિમોડાયલિસિસ
૩. પેરિટોનિયલ ડાયલિસિસ
૪. ટ્રાન્સપ્લાન્ટેશન અથવા પ્રત્યારોપણ
૫. ડાયલિટીસ અને કિડની નિષ્ફળતા
૬. હાઈબ્લડપ્રેશર અને કિડની નિષ્ફળતા

૭. કિડની નિષ્ફળતા અને એનિમિયા
૮. કિડનીમાં પથરી અને કિડની નિષ્ફળતા
૯. પ્રોસ્ટેટનો સામાન્ય રોગ (બી.પી.એચ.)
૧૦. પ્રોસ્ટેટનું કેન્સર
૧૧. યુરીનરી ટ્રેક્ટ ઇન્ફેક્શન (યુ.ટી.આઈ.)
૧૨. પોલિસીસ્ટીક કિડની રોગ (પી.કે.ડી.)
૧૩. મુત્રતંત્ર અને પથરી
૧૪. સીસ્ટાઈન અને સ્ટુવાઈટ પથરીઓ
૧૫. કેલ્શિયમ અને યુરિક એસિડની પથરીઓ
૧૬. કિડનીમાં થતી પથરીની સારવાર

Publication of this booklet was done with the help of
**SIDDHI VINAYAK STONE CLINIC
 AND LITHOTRIPSY CENTRE**
 Balvatika-Maninagar Road, Maninagar, Ahmedabad-380 008.
 Phone : 079-25465128, 25471025, 25471427

ઇન્ડિયા રીનલ ફાઉન્ડેશન

૬૦-૬૧, 'એ' વીંગ, નોબલ્સ, નહેરૂ બ્રીજ સામે, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૯.
 ફોન : ૦૭૯-૨૬૫૮ ૪૨૫૧, ટેલીફોન : ૦૭૯-૨૬૫૮ ૭૦૪૨
 વડોદરા : ૯૨૨૭૧-૦૧૭૬૨, સુરત : ૯૨૨૭૯-૨૧૦૬૧, રાજકોટ : ૯૨૨૭૨-૫૧૫૮૫
 e-mail: irf@indiarenalfoundation.org
 visit us at: www.indiarenalfoundation.org

All contributions to India Renal Foundation are 50% tax exempt u/s 80G
 & 100% tax exempt u/s 35 AC of Income Tax Act.